

Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs

Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs

Auteurs

Marco van Berkel (SLO)

Miriam Appelman (KVLO)

Chris Mooij (SLO)

Eelco Dam (AVS)

met bijdragen van:

Baukje Zandstra (KVLO)

Carine Hulscher-Slot (AVS)

Jos Kusters, Alliantie School & Sport

Grafische verzorging

Hart & Hart Publishing, Amerongen

www.hartenhartpublishing.nl

Jan Luiting Fonds, uitgave nr 90, 2008

Postbus 398, 3700 AJ Zeist

Tel. 030-6920847 Fax 030-6912810

www.janluitingfonds.nl

NUR 843

ISBN 978 90 72335 48 7

© 2008 Jan Luiting Fonds, Zeist

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j^o het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

Inleiding		7
Hoofdstuk 1	Het belang van bewegen	9
1.1	Doel bewegingsonderwijs	9
1.2	Actieve leefstijl	9
1.3	Leerlijnen bewegingsonderwijs	11
1.4	Planmatig werken	12
Hoofdstuk 2	Functies en bevoegdheden	15
2.1	Bevoegdheid	15
2.2	Onderwijsondersteuner	16
2.3	Wet Beroepen in het Onderwijs	17
Hoofdstuk 3	Inzet en financiering	19
3.1	Combinatiefunctie	19
3.2	Beweegteam	22
3.3	Bekostiging en personele inzet	22
	- Lumpsum	22
	- Ontdubbelen van lesgebonden formatie	23
3.4	Organisatievormen	23
	- Schoolniveau	23
	- Bestuursniveau	24
	- Gemeentelijk niveau	26
3.5	Roostervoorbeeld	27
Hoofdstuk 4	Antwoorden op veelgestelde vragen	29
Bijlagen	Functieprofiel combinatiefunctionaris niveau vier	35
	Functieprofiel combinatiefunctionaris niveau vijf	39
Bronnen en links		43

Inleiding

Deze brochure behandelt nieuwe ontwikkelingen in het bewegingsonderwijs: de mogelijkheden wat betreft personele inzet worden besproken en veel gestelde vragen beantwoord. De brochure *Bewegingsonderwijs in het primair onderwijs* is bedoeld voor schoolleiders, vakleerkrachten en overheidsmedewerkers op het gebied van onderwijs of sport.

De onderwijswetgeving kent al een aantal jaar een wijziging in de bevoegdheidsregeling. Wie na 1 september 2000 gestart is aan de Pabo mag nog wel bewegingsonderwijs geven aan groep 1 en 2, maar niet meer aan groep 3 t/m 8, tenzij via de Pabo de leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs wordt gevolgd. De voltijds Pabo-leerkrachten die afgestudeerd zijn voor juni 2005 houden hun bevoegdheid. De overheid wil met de wijziging een kwaliteitsimpuls geven aan het vak lichamelijke opvoeding (ook vaak aangeduid als bewegingsonderwijs) door vakspecialisten in te zetten.

Hoofdstuk 1 gaat in op kwaliteit. Er wordt beschreven wat het belang is van bewegen en bewegingsonderwijs voor jonge kinderen. Wat is het doel van onderwijs in bewegen? Hoe bevorder je een actieve leefstijl?

Hoofdstuk 2 behandelt de eerder genoemde bevoegdheidswijziging. Welke bevoegdheden en functies zijn vandaag de dag te onderscheiden in bewegingsonderwijs?

Hoofdstuk 3 bespreekt de mogelijkheden om een vakleeraar lichamelijke opvoeding in te zetten in het primair onderwijs. Hoe kan de inzet worden gerealiseerd? Welke nieuwe mogelijkheden zijn er om via combinatiefuncties en de inzet van beweegteams een koppeling te maken tussen de binnenschoolse lessen en het buitenschoolse aanbod, bijvoorbeeld in het kader van de Brede school of naschoolse opvang? Wat zijn de randvoorwaarden en hoe is de bekostiging? Welke organisatievormen zijn mogelijk? Dit hoofdstuk wordt besloten met een roostervoorbeeld.

Hoofdstuk 4 geeft antwoorden op veel gestelde vragen.

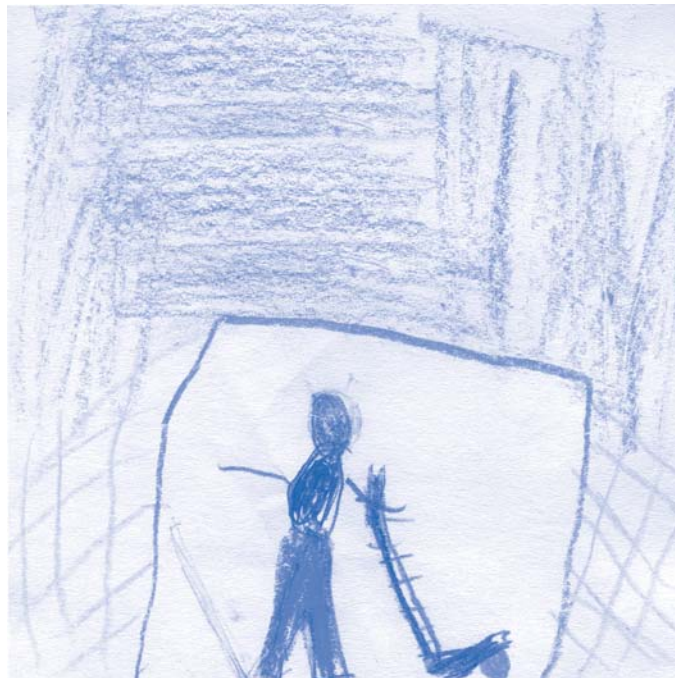
Achterin de brochure staat een overzicht van bronnen en adressen voor nadere informatie.

De brochure *De vakleeraar lichamelijke opvoeding in het primair onderwijs* is eerder

verschenen in 2003 (uitgave van KVLO en SLO). Deze geheel geactualiseerde brochure is tot stand gekomen in een samenwerking van KVLO, AVS en SLO.

In opdracht van OCW is ook een site gestart, www.specialistbewegingsonderwijs.slo.nl met veel praktijkvoorbeelden over hoe bewegingsonderwijs kan worden georganiseerd.

8

Hoofdstuk 1 *Het belang van bewegen*

1.1 Doel bewegingsonderwijs

Op de basisschool is het onderwijs in bewegen gericht op het aanleren van een verantwoorde deelname aan de bewegingscultuur. Die 'cultuur' omvat allerlei sportieve activiteiten en soorten bewegingsrecreatie, maar ook de actuele bewegingswereld van kinderen waarin zij spelen op het schoolplein en in de woonomgeving. Het doel van bewegingsonderwijs is de leerlingen breed te introduceren in die bewegingscultuur: kinderen leren om zelfstandig en gezamenlijk een bewegingsactiviteit op gang te brengen en houden. Tijdens gymlessen wordt ook geleerd rekening te houden met anderen.

Bewegingsonderwijs is, net als andere vakken, een leervak. In de school is het mogelijk het leerproces van het kind te volgen en zo tot een gestructureerde en leeftijdsgebonden opbouw van bewegingsthema's te komen. Vanuit het veilige en vertrouwde pedagogische klimaat worden bovendien alle kinderen bereikt, ook de motorisch zwakkeren. Daarnaast is het van essentieel belang dat kinderen plezier hebben in de lessen bewegingsonderwijs, omdat plezier in hoge mate bepalend is voor hun buitenschoolse en latere deelname aan sportactiviteiten. Genoeg redenen voor bewegingsonderwijs op maat met uitdagende activiteiten die goed passen in de belevingswereld van kinderen en waar zij ook buitenschools mee verder kunnen.

9

1.2 Actieve leefstijl

Kinderen bewegen, spelen en sporten van nature graag. Dat is maar goed ook, want bewegen is essentieel voor de ontwikkeling van jonge kinderen. Ze krijgen 'aan den lijve' grip op hun omgeving en ontdekken al bewegend hun eigen mogelijkheden en beperkingen, ook in vergelijking met anderen. Kinderen communiceren door lichaamstaal en bewegingsspel. Toch komt de natuurlijke bewegingsdrang steeds meer onder druk te staan. Minder dan tien procent van de kinderen in de basisschoolleeftijd is vandaag de dag normactief, dit wil zeggen: voldoet aan de beweegnorm. Verkeer op straat, computerspelletjes en televisie zorgen voor steeds meer bewegingsarmoede in onze samenleving. Daardoor doen veel kinderen (te) weinig bewegingservaring op en ontstaan motorische achterstanden of beperkingen.

Hier ligt een belangrijke taak voor scholen in het primair onderwijs. De school kan ervoor zorgen dat alle kinderen een breed bewegingsrepertoire opbouwen dat ze overal kunnen toepassen en uitbouwen, waardoor ze het plezier in bewegen niet kwijtrafen. Dit plezier is van groot belang voor het bevorderen van een blijvende deelname aan de bewegingscultuur. Plezier wordt door de kinderen zelf als belangrijkste reden voor sporten genoemd. Uit onderzoek blijkt dat juist de basisschoolleeftijd als een kritieke fase wordt gezien voor de ontwikkeling van een actief beweegpatroon. Immers: jong geleerd, oud gedaan. Hoe ouder men is, des te moeilijker het wordt om van leefstijl te veranderen. In het onderzoek naar beweeggedrag van kinderen wordt ook gesteld dat de sociale invloeden (opvoeding en onderwijs) bij de kinderen en jongeren tot de puberteit dominant zijn bij het sportgedrag.

De school is voor kinderen de omgeving waarin ze, als ze niet thuis zijn, het grootste deel van hun tijd doorbrengen. Het is ook een omgeving die op verschillende manieren invloed heeft op het beweeg- en sportgedrag van de kinderen. Denk bijvoorbeeld aan de wijze waarop ze naar school komen, het spelen op het schoolplein, de lessen bewegingsonderwijs, de sportdagen en de buitenschoolse activiteiten. Veel voorkomende redenen voor kinderen om zich af te melden bij een sportclub zijn onzekerheid over de eigen competenties, gebrek aan durf en gebrekkige kwaliteit van het sportaanbod. Dat zijn precies de punten waar het bewegingsonderwijs zich kan en moet onderscheiden van de sport. Bewegingsonderwijs is een pedagogisch leervak en daarom werkt de leerling met hulp van een bevoegde leerkracht gestructureerd aan zijn of haar competenties.

Het is aannemelijk dat sport en bewegen op school een positieve invloed heeft op de schoolresultaten in meer algemene zin. Er zijn onderzoeksresultaten die erop duiden dat scholieren die veel sporten een betere algemene werkhouding en instelling ten opzichte van de school hebben, dat ze meer gemotiveerd zijn, minder verzuimen, fitter zijn, hun schoolwerk beter organiseren en productiever zijn. Bovendien wordt er op gewezen dat jongeren die aan sport doen, gemiddeld beter omgaan met stressvolle situaties.

Ook zijn er onderzoeksgegevens die wijzen op een positief effect van fysieke activiteit op het cognitief functioneren van kinderen, met name op het waarnemingsvermogen. Zeer kleine effecten werden gevonden op onder meer de wiskundige prestaties en de verbale vermogens.

Overigens mag niet zonder meer worden geconcludeerd dat er een causaal verband is

tussen fysieke inspanning en cognitie bij kinderen. Met andere woorden: het hoeft niet zo te zijn dat ieder kind dat fysiek actiever wordt, ook cognitief vooruit gaat.

1.3 Leerlijnen bewegingsonderwijs

In de kerndoelen voor het basisonderwijs staat aangegeven wat in het basisonderwijs aan de orde moet komen. De kerndoelen voor bewegingsonderwijs geven veel ruimte. In het *Basisdocument Bewegingsonderwijs*, een gezamenlijke publicatie van SLO en KVLO, zijn de kerndoelen verder uitgewerkt in leerlijnen en tussendoelen voor verschillende leeftijdsgroepen. Er worden totaal twaalf leerlijnen uitgewerkt, waarmee de school een breed, gevarieerd en uitdagend programma kan realiseren in de lestijd die voor bewegingsonderwijs beschikbaar is.

Iedere leerlijn levert een opeenvolging van na te streven tussendoelen binnen vergelijkbare en verwante bewegingssituaties. De leerlijnen geven aan wat kinderen in de loop van het leerproces leren en wat de leeropbrengst of het beoogde leerresultaat is. Binnen een leerlijn worden tussendoelen geformuleerd voor verschillende leeftijdsgroepen (de groepen 1/2, 3/4, 5/6, 7/8). Een kind kan zo systematisch gevolgd worden in zijn bewegingsvorderingen. In het digitale instrument 'protocol bewegingsonderwijs' is meer informatie te vinden over leerlijnen: klik bij 'leeropbrengst' op 'algemeen overzicht leerlijnen basisdocument'.

Als scholen het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* volgen, leren kinderen de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen door ze te ervaren in aansprekende bewegingssituaties. Het gaat om de volgende twaalf leerlijnen: balanceren, springen, klimmen, schommelen, duikelen, hardlopen, tikspelen, doelspelen, mikken, jongleren, stoeispelen en bewegen op muziek. Het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* noemt ook zogenaamde reguleringsdoelen. Tijdens de gymles ondernemen kinderen de meeste activiteiten gezamenlijk en dus is het nodig om te leren afspreken wat de regels zijn, hoe die na te leven en wie welke rol speelt. Ook hoort daarbij: elkaar helpen, op veiligheid letten, elkaars mogelijkheden respecteren en eigen mogelijkheden verkennen.

Het werken met leerlijnen en duidelijke tussendoelen vraagt deskundige leraren die affiniteit hebben met bewegen en de kinderen goed kunnen begeleiden, ook de kinderen met een motorische achterstand.

De wet leerling gebonden financiering (LGF), ook wel 'de Rugzak' genoemd, heeft er toe geleid dat de verschillen tussen de leerlingen in het reguliere onderwijs groter zijn

geworden en de noodzaak tot differentiatie in het aanbod is toegenomen. Deze wet geeft ouders van een kind met een beperking het recht om die school voor hun kind te kiezen die zij het meest geschikt vinden. Dat kan een reguliere (gewone) school zijn of een school voor speciaal onderwijs.

De LGF wordt 'de Rugzak' genoemd omdat het geld gekoppeld is aan het kind, waarbij de ouders zeggenschap hebben over de besteding van de middelen. Het gaat dus om kinderen die zonder extra begeleiding geen reguliere school kunnen bezoeken.

In de notitie 'Vernieuwing van zorgstructuren in het funderend onderwijs' signaleerde de minister van OCW in september 2005 knelpunten in het onderwijs aan leerlingen die extra zorg nodig hebben. Bij de vernieuwing van de zorgstructuur staat de zorgplicht centraal. Het complexe regelstelsel voor speciale leerlingenzorg wordt gedereguleerd waarbij scholen en hun besturen de verantwoordelijkheid krijgen voor alle leerlingen (ongeacht hun beperking) een passend onderwijsaanbod te realiseren. Wanneer een school dit aanbod niet (volledig) zelf kan verzorgen, moet zij dit in overleg met andere scholen en/of besturen realiseren. Hierbij wordt de positie van ouders versterkt, zowel wat betreft de ondersteuning van individuele ouders, als collectief. Ook de bekostigingssystematiek, indicatiestelling en inspectietoezicht worden aangepast. Dit leidde tot de uitwerkingsnotitie 'Vernieuwing zorgstructuren funderend onderwijs' van september 2006. Het doel van deze notitie is: passend onderwijs voor iedere leerling.

Het belang van professioneel bewegingsonderwijs wordt nog groter als passend onderwijs voor iedere leerling in de wet wordt doorgevoerd en scholen in het primair onderwijs steeds vaker te maken krijgen met leerlingen met een beperking. Wat het bewegingsonderwijs betreft betekent dit dat een vakspecialist vanuit zijn kennis en ervaring kan zorgen voor een goed bewegingsprogramma in de hele school, dus ook voor kinderen met een achterstand of beperking.

1.4 Planmatig werken

De vakleraar bewegingsonderwijs is geschoold in wat hij de kinderen wil leren op de basisschool. Dit vraagt om planmatig werken, opdat er een goede opbouw in het programma zit. Lesvoorbereidingen worden gemaakt op basis van een periode- of jaarplanning. Belangrijke keuzes met betrekking tot bewegingsonderwijs worden in het vakwerkplan beschreven en toegelicht. Zo'n vakwerkplan is tevens een verantwoording naar andere belanghebbenden als collega's, directie, ouders, inspectie, enzovoort. Het

vakwerkplan moet regelmatig worden bijgesteld en geactualiseerd.

Als de leerkracht goed weet waar hij naar toe wil, volgt hij ook de vorderingen van de kinderen in het leerproces goed. Hiervoor zijn allerlei leerlingvolgsystemen ontwikkeld. De vorderingen van de kinderen worden genoteerd en hierdoor zijn lessen op maat voor iedere leerling in de klas mogelijk. Werken met een leerlingvolgsysteem maakt ook zichtbaar welke kinderen extra leerhulp en extra zorg krijgen. Ook kan Motorische Remedial Teaching (MRT) worden gegeven en kan in sommige gevallen worden doorverwezen naar specialisten buiten de school, zoals fysiotherapeuten.

Door activiteiten aan te bieden waaraan alle kinderen zinvol deel kunnen nemen, beleven de kinderen meer plezier aan de lessen. Zoals eerder gezegd vergroot dit plezier de buitenschoolse en latere deelname aan bewegingsactiviteiten.

Hoofdstuk 2 Functies en bevoegdheden

Door de veranderde bevoegdheidsregeling, de wet BIO en de snelle groei van het aantal opleidingsinstituten op het gebied van bewegen en/of sport, is er de laatste jaren enige onduidelijkheid ontstaan over wie voor bewegingsonderwijs bevoegd is in het primair onderwijs.

Een leerkracht is bevoegd voor het primair onderwijs als één van de onderstaande opleidingen is afgerond:

- Academie voor Lichamelijke Opvoeding
- Pabo met oude bevoegdheid
- Pabo, gestart na 1 september 2000 en in het bezit van de Leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs aan de Pabo
- Pabo en bezig met de Leergang vakbekwaamheid bewegingsonderwijs
- Akte J.

2.1 Bevoegdheid

Hieronder een toelichting over de verschillende manieren waarop de bevoegdheid voor leerkracht kan worden verkregen.

Academie voor Lichamelijke Opvoeding

Er zijn zes Academies voor Lichamelijke Opvoeding in Nederland en zij leiden hun studenten op als leraar lichamelijke opvoeding met een eerste graads bevoegdheid voor het geven van lichamelijke opvoeding in het PO, VO, MBO en HBO. Dit betekent dat de afgestudeerden bevoegd zijn voor het geven van bewegingsonderwijs in elke sector van onderwijs in Nederland voor leerlingen vanaf 4 jaar.

Pabo

Bij afgestudeerden van de Pabo's is het van belang om rekening te houden met de startdatum en einddatum van de studie. Dit heeft te maken met een wijziging van de bevoegdheidsregeling voor bewegingsonderwijs (Wet Primair Onderwijs 2001).

Gestart voor 1 september 2000

Alle studenten die hun studie voor 1 september 2000 zijn gestart, waarbij het onder-

wijs in de lichamelijke opvoeding deel uitmaakt van het programma zoals dat werd uitgevoerd voor 1 september 2000 en deze hebben afgemaakt, zijn bevoegd voor het geven van bewegingsonderwijs *aan alle groepen* van het primair onderwijs.

Gestart na 1 september 2000

Alle studenten die na 1 september 2000 aan de Pabo zijn begonnen en zijn afgestudeerd, zijn bevoegd voor het geven van bewegingsonderwijs *aan de groepen één en twee* van het basisonderwijs. Echter niet voor de groepen drie tot en met acht. Om aan alle groepen in het primair onderwijs les te mogen geven, kunnen zij deels tijdens en deels na de Pabo de leergang bewegingsonderwijs volgen bij één van de gecertificeerde opleidingen. Het volgen van de leergang bewegingsonderwijs in combinatie met het diploma van de Pabo verleent vanaf het tijdstip waarop dat onderwijs (de postinitiële leergang) voor het eerst wordt gevolgd gedurende maximaal twee aaneengesloten schooljaren bevoegdheid tot het geven van het bewegingsonderwijs aan leerlingen van groep 3 tot en met 8. Zo kan aan het praktijkdeel van de leergang worden voldaan.

Akte J

Tot 1989 was het mogelijk de akte van bekwaamheid tot het geven van lager onderwijs in de lichamelijke oefening te halen. Deze gaf, na succesvolle afronding, recht op onderwijsbevoegdheid. Het certificaat van deze nascholing wordt akte J genoemd.

Bevoegd, dan ook voor alles

Uit het bovenstaande tekst blijkt wie bevoegd is bewegingsonderwijs te geven in het primair onderwijs. Als men in het bezit is van deze bevoegdheid, dan geldt dit voor alle onderdelen van bewegingsonderwijs en wordt geen onderscheid gemaakt bij de inhoud van de lessen. Een bevoegd iemand mag - mits daarin natuurlijk bekwaam - lessen met spel geven, maar ook lessen met toestellen, met trampoline of buiten sporten. Omgekeerd geldt ook dat als iemand geen onderwijsbevoegdheid heeft, deze ook geen lessen met bijvoorbeeld alleen spel mag geven.

2.2 Onderwijsondersteuner

De opleiding Sport en Bewegen van het CIOS of ROC leidt op tot onderwijsondersteuner binnen het onderwijs. Om precies te zijn: Leraar Ondersteuner BewegingsOnderwijs en Sport (lobos).

Door het specifieke karakter van lessen bewegingsonderwijs, hebben besturenorganisaties in het protocol bewegingsonderwijs in het primair onderwijs vastgelegd hoe invulling wordt gegeven aan deze ondersteunende functie. Hieruit het volgende citaat: "De leraarondersteuner kan en moet op een zelfstandige manier *ondersteunen* bij het uitvoeren en evalueren van een programma lichamelijke opvoeding in het primair onderwijs. Inhoudelijk betekent dit dat de lobos *onder toezicht en verantwoordelijkheid van een bevoegde (vak)leraar*, op een veilige pedagogisch verantwoorde manier les- en leerling-begeleidende taken kan uitvoeren met betrekking tot leerlingen in het leeftijdsbereik van 4 tot 12 jaar."

Omdat er in het werkveld toch onduidelijkheid was over deze formulering heeft staatssecretaris Dijkema in een nieuwsbrief (PO, nummer 20, 2008) de volgende formulering gekozen: "De MBO-opgeleide lerarenondersteuner is dus niet bevoegd zelfstandig lessen bewegingsonderwijs te geven. Binnen een bepaalde lescontext kan hij wel bepaalde ondersteunende taken zelfstandig uitvoeren."

2.3 Wet Beroepen In het Onderwijs

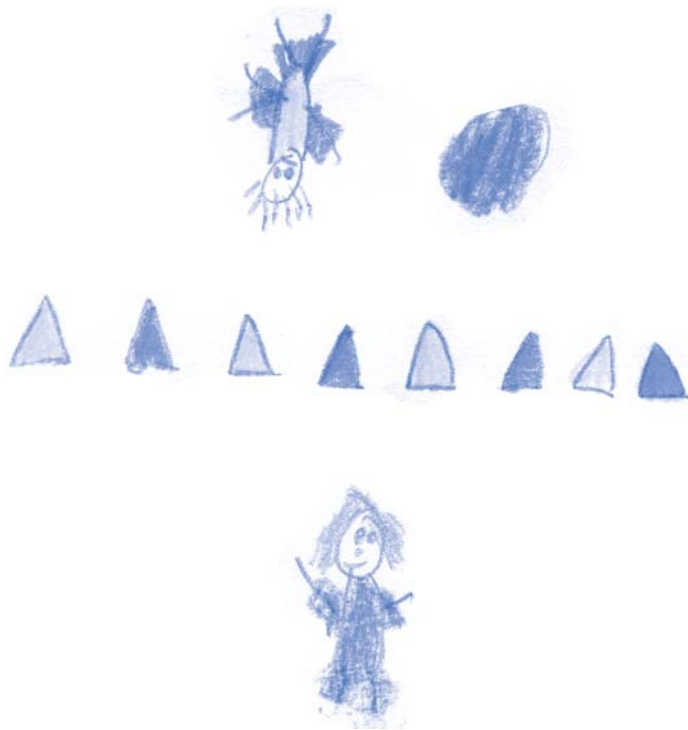
De Wet BIO is per 1 augustus 2006 in werking. In deze wet staan bekwaamheidseisen voor leraren en ondersteunend personeel in het primair onderwijs, voortgezet (speciaal) onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie.

Vanaf deze datum geldt ook het Besluit Bekwaamheidseisen Onderwijspersoneel dat berust op de Wet BIO. Met ingang van het schooljaar 2006-2007 zijn scholen verplicht om van alle leraren een bekwaamheidsdossier te onderhouden. Het bevoegd gezag stelt vast welke documenten worden gevoegd in het bekwaamheidsdossier. Dit zal wellicht betekenen dat de personeelsleden op termijn zelf hun bewijsstukken gaan aandragen. Docenten bouwen een portfolio voor hun bekwaamheidsdossier. Onderdelen voor het portfolio zijn bijvoorbeeld: een actueel curriculum vitae, getuigschriften, persoonlijk ontwikkelplan, resultaten van afspraken van functionerings- en beoordelingsgesprekken en scholingen.

De verantwoordelijkheid en bewijslast voor het onderhouden van de bekwaamheid zal steeds meer bij de werknemer komen te liggen. Hoewel het voor leraren op korte termijn niet verplicht is om zich te laten registreren in een beroepsregister, geeft het docenten wel kansen om verworven bekwaamheden te laten erkennen. Voor onderwijsinstellingen is het goed dat hun werknemers zich jaarlijks scholen en dat de kwaliteit daarvan gewaardeerd wordt door een derde partij. Het is van belang dat school-

leiders de uitvoering van de Wet BIO goed vormgeven, zodat adequaat personeelsbeleid de standaard wordt.

Voor docenten lichamelijke opvoeding is het sinds januari 2007 mogelijk zich bij de KVLO in te schrijven in het initiële lerarenregister LO. Opleidingsinstituten en expertisecentra zijn uitgenodigd hun scholingen aan de Commissie Registratie voor te leggen en te laten waarden ten behoeve van de KVLO-registratie.

Hoofdstuk 3 Inzet en financiering

De huidige wet- en regelgeving biedt een grote mate van vrijheid en autonomie voor scholen in het primair onderwijs. Deze beleidsruimte doet een beroep op het ondernemerschap van de schoolleider. Rond de buitenschoolse opvang, de Wet BIO en ook de inzet van een vakleraar Lichamelijke opvoeding kan de schoolleider zich steeds vaker opstellen als ondernemer.

Binnen de afspraken die gemaakt zijn door het bevoegd gezag, kan de schoolleider zoeken naar de mogelijkheden om bewegingsonderwijs en sport op school goed in te vullen. De invoering van lumpsum geeft meer financiële ruimte om te sturen, ook met betrekking tot bewegingsonderwijs en de beleidskeuze te maken voor het inzetten van een vakleraar.

Hieronder een aantal voorbeelden van hoe een vakleraar kan worden ingezet en gefinancierd. Vooraf worden twee nieuwe ontwikkelingen geschetst: de combinatiefunctie en het werken in een beweegteam.

3.1 Combinatiefunctie

De 'Alliantie School en Sport samen sterker' is een samenwerkingsverband tussen de ministeries van OCW en VWS en de overkoepelende sportorganisatie NOC*NSF, dat van start is gegaan in augustus 2005 en in 2008 afloopt. De ambitie van de drie partijen luidt: levenslang sporten en bewegen voor alle jongeren. Dit doel moet worden bereikt door ervoor te zorgen dat elke leerling op negentig procent van de scholen dagelijks kan sporten binnen en/of buiten schooluren. De combinatiefunctie is in dit kader een middel om dit doel te bereiken.

Vanaf 2008 krijgt dit een vervolg met structurele middelen via de impuls Brede school, sport en cultuur. De middelen komen vanuit het Rijk (OCW en VWS), met cofinanciering via de gemeenten. Met deze impuls worden de volgende doelen nagestreefd:

- uitbreiding van het aantal brede scholen met een sport- en cultuuraanbod in zowel het primair als het voortgezet onderwijs
- stimulering van een dagelijks sport- en beweegaanbod in en om scholen voor alle leerlingen
- investering in ongeveer 3000 sportverenigingen zodat zij, met oog op hun maatschappelijke functie, zich ook inzetten voor het onderwijs, de naschoolse opvang

en de wijk

- stimulering van een cultuuraanbod zodat elke leerling met minimaal één vorm van cultuur in aanraking komt.

Met de combinatiefunctie wordt één functie bedoeld met een combinatie van taken in verschillende sectoren, uitgevoerd door één persoon. De combinatiefunctie:

- bevordert de verbinding tussen de twee sectoren, hier onderwijs en sport
- bevat taken uit de sectoren onderwijs en sport of cultuur
- is een volwaardige combinatie van taken met een substantiële taakbeschrijving
- bevat zowel binnen- als buitenschoolse activiteiten aanvullend op de lessen bewegingsonderwijs.

Het merendeel van de werknemers heeft de voorkeur voor één werkgever. De combinatiefunctionaris kan in dienst zijn van onderwijs, gemeente of een andere rechtspersoon en verricht werkzaamheden voor bijvoorbeeld onderwijs en sport. Het onderwijs wordt in dat geval als meest gewenste werkgever gezien. Ook het kabinet stuurt in de impuls Brede school, sport en cultuur aan op één werkgever. Bijlagen 1 en 2 zijn voorbeelden van functiebeschrijvingen voor combinatiefunctionarissen die passen binnen het functiewaarderingssysteem van het primair onderwijs. Eén voorbeeld is op niveau vier, dat van onderwijsondersteuner en het andere voorbeeld op niveau vijf, dat van leerkracht.

De kracht van de combinatiefunctie is het leggen van verbindingen tussen binnen- en buitenschools leren op zowel organisatorisch als inhoudelijk gebied. Het is wenselijk dat de combinatiefunctionaris alle leerlingen, maar ook het team van de school kent, zodat iedereen wordt bereikt over het buitenschoolse aanbod. Als het werk van de combinatiefunctionaris ook inhoudelijk en pedagogisch/didactisch aansluit bij hetgeen op school gebeurt, is de kans op succes het grootst. Om de optimale inzet van combinatiefunctionarissen te stimuleren ontwikkelde de Stichting Leerplan Ontwikkeling in samenwerking met diverse sportbonden lesmappen die zorgen voor een soepele overgang van onderwijs naar sport middels doorgaande leerlijnen. De lesmappen voor basketbal, handbal, korfbal, judo, badminton, fietssport, volleybal, hockey, honk- en softbal, frisbesport en klmsport zijn reeds beschikbaar.

Randvoorwaarden voor een goede combinatiefunctie

De diversiteit in combinatiefuncties is op dit moment groot. Op grond van gesprekken

met 'combinatie-leerkrachten' zijn de volgende randvoorwaarden geformuleerd:

- het vastleggen van de werkgever
- duidelijkheid over de hier uit voortvloeiende rechtspositie
- in de aanstelling de duur van de overeenkomst en de opzegtermijn vastleggen
- de procedure bij beëindiging of tussentijdse wijzigingen overeenkomst vermelden
- duidelijkheid over de financiële verplichtingen van de betrokkenen
- duidelijkheid over de financiële afwikkeling: administratiekosten, verzekeringskosten
- de werkzaamheden ten behoeve van de verschillende belanghebbenden (onderwijs, gemeente, verenigingen) duidelijk maken
- vermelding van de direct leidinggevende (wie stuurt wat aan?)
- heldere taakomschrijving:
 - schooltaken: lesgeven en voorbereiden, ondersteuning collega's, vakwerkplan, sportdagen, MRT etc.
 - schooloverstijgende taken: MRT, schoolsportcommissie, vakgroep/netwerkoverleg, advies bij bouw en beheer, inrichting gymzalen, spellokaal, speelplaats, inroostering zalen
 - lokale sport(stimulerings)taken: verlengde schooldag/brede school sportactiviteiten, sportclub extra, begeleiding en opleiding kader sportverenigingen, coördinatie lokale schoolsport
 - bewegmanagement: toetsen van de beweegnorm en scannen met omgevingsmonitor
- functioneren in netwerk/vakgroep:
 - overlegmomenten: frequentie, inhoud
 - aansturing netwerk/vakgroep
- afstemmen van de prioriteiten van de werkzaamheden
- reëel taakbeleid: duidelijkheid over de lesgebonden tijd en de niet lesgebonden tijd (in de CAO onderwijs is de verhouding lesgebonden tijd 56 procent ten opzichte van 34 procent niet-lesgebonden taken naast 10 procent deskundigheidsbevordering)
- helderheid over wie de benoemingsprocedures verzorgt en betrokken is bij sollicitaties
- duidelijk maken wie verantwoordelijk is voor praktische zaken zoals procedure inroostering, aaneensluitende roostertijden, zo min mogelijk wisselingen, toezicht op de werkzaamheden etc.

In maart 2008 is de eindrapportage 'Aan het Werk met Combinatiefuncties' gepresenteerd. Met dit document wordt beoogd de weg waarlangs de samenwerking kan verlopen nader in beeld te brengen en te faciliteren met de modelregelingen.

3.2 Bewegteam

Het is ook mogelijk dat een bevoegde (vak)leraar en een lobosser (de Leraar Ondersteuner Bewegings-Onderwijs en Sport) het binnen- en buitenschoolse aanbod aan bewegingsonderwijs en sport managen en verzorgen. De (vak)leraar verzorgt de lessen bewegingsonderwijs en wordt hierbij ondersteund door de lobosser. De lobosser voert het voor-, tussen- en naschoolse aanbod uit en werkt samen met sportverenigingen. De vakleraar handelt op het vlak van netwerken leggen en onderhouden en het afstemmen van binnenschools en buitenschools aanbod.

Voorbeeld van bekostiging: de school bekostigt de vakleraar. De lobosser wordt door de gemeente bekostigd. Aangezien de vakleraar ook voor een deel buitenschools werkt en de lobosser ook binnen de school, hebben gemeente en school een samenwerkingsovereenkomst gesloten waarin taken en verantwoordelijkheden duidelijk worden gemaakt.

3.3 Bekostiging en personele inzet

Lumpsum

Op 1 augustus 2006 is de lumpsumfinanciering ingevoerd in het primair onderwijs. Dit heeft een paar belangrijke gevolgen:

- Er is één budget, lumpsum, voor alle kosten. In dat budget komen drie geldstromen samen: de geldstroom voor de formatie, de geldstroom voor personeels- en arbeidsmarktbeleid en de geldstroom voor de materiële instandhouding.
- Er is geen schot tussen personeel en materieel. Met andere woorden, door deze ontschotting ontstaat vrijheid om zelf te bepalen waar hoeveel geld aan uit wordt gegeven.
- Er wordt rekening gehouden met de gewogen gemiddelde leeftijd van de leerkrachten.
- Hoewel de vergoedingen per school worden berekend, worden ze op bestuursniveau uitgekeerd.

Lumpsum wordt een beleidsrijk middel genoemd. Er is meer vrijheid op financieel

gebied binnen het primair onderwijs, zodat er meer ruimte is om eigen schoolbeleid te voeren in plaats van overheidsbeleid. Zogenaamde sportieve scholen zetten nu al meer middelen in voor bewegingsonderwijs.

Ontdubbelen van lesgebonden formatie

De lesgebonden uren kunnen zo worden ingevuld dat niet twee leerkrachten voor dezelfde groep staan ingeroosterd. Als op de lesgebonden uren van de groepsleerkracht de twee lessen bewegingsonderwijs per week (90 minuten) in mindering worden gebracht, kan hieruit een vakleerkracht of specialist worden bekostigd. Daarbij wordt, voorkomen dat leerkrachten meer lesgebonden uren werken dan de 930 uur die ze op basis van een volledige baan horen te werken. Dit betekent dat er minder compensatie van uren nodig is (in vrije tijd of andere tijd) en er ook niet vervangen hoeft te worden.

De voordelen zijn:

- geen twee mensen tegelijk op een groep, maar betaling naar de daadwerkelijk lesgebonden uren
- de groepsleerkracht kan niet lesgebonden taken tijdens lessen bewegingsonderwijs uitvoeren en deze bijvoorbeeld aan het einde van de dag compenseren
- de groepsleerkracht bouwt minder compensatieverlof op en dus hoeft er minder vervanging te worden ingezet voor compensatieverlof.

3.4 Organisatievormen

Hieronder wordt een aantal handreikingen geboden, met daarin onderscheid tussen mogelijkheden op schoolniveau, op (samenwerkend) bestuursniveau of nog breder, bijvoorbeeld op gemeentelijk niveau (brede school, naschoolse opvang).

Schoolniveau

Groepsleerkracht als vakspecialist

Het inzetten van een bevoegde groepsleraar die affiniteit heeft met bewegingsonderwijs. Deze specialist/vakleerkracht kan alle of meerdere lessen bewegingsonderwijs op school verzorgen en de rest van de week een eigen groep hebben met een duo-partner. Vooral voor kleine scholen is dit een goede optie, omdat toch ingezet wordt op kwaliteit.

Voordelen:

- deskundig aanspreekpunt gedurende de hele week voor bewegingsonderwijs binnen school

- werkzaamheden sluiten aan bij de competenties en affiniteit van leerkrachten.

Vakleerkracht

Het aanstellen van een vakleerkracht. Een vakleerkracht geeft zelfstandig les aan een groep. Op dat moment heeft de groepsleerkracht de handen vrij om een andere rol binnen school te vervullen, bijvoorbeeld die van interne begeleiding (reken- en taal-hulp). Als alle leerkrachten zelf interne begeleiding doen, dan kan op de kosten een interne begeleider bespaard worden en zo de vakleerkracht worden gefinancierd.

Voordelen:

- werkzaamheden sluiten aan bij de competenties en affiniteit van leerkrachten
- groepsleerkrachten worden ontlast van het vakgebied bewegingsonderwijs.

Vakleerkracht heeft twee halve groepen, twee groepsleerkrachten hebben halve groep

Voorbeeld: de vakleerkracht geeft twee keer per week les aan de helft van de leerlingen uit groep 3a (de ene keer de eerste helft, de andere keer de tweede helft) en twee keer per week aan de helft van de leerlingen uit groep 3b. Hierdoor kunnen beide groepsleerkrachten vier keer per week (twee keer twee) met een halve groep werken (klassenverkleining).

Voordelen:

- veel individuele aandacht aan de leerlingen.

Bestuursniveau

Door bovenschools samen te werken met andere scholen, besturen en/of gemeenten, is winst te behalen. Er bestaan diverse organisatievormen voor vakonderwijs, die afhankelijk zijn van de lokale situatie. Een aantal praktijkvoorbeelden.

Vakleerkracht in wijk

Er is een samenwerking van scholen in de buurt door dezelfde vakleraar aan te trekken, vaak gekoppeld aan het gebruik van dezelfde gymzaal of sportzaal die centraal in een wijk ligt.

Voordelen:

- delen van kosten door meerdere organisaties
- het aan kunnen bieden van meer uren voor de werknemer
- efficiënt gebruik van een sportzaal.

Bovenschoolse pool vakleerkrachten

Meerdere scholen die vallen onder een bestuur willen een vakleerkracht. Deze wordt aangesteld bij het schoolbestuur en kan worden ingezet op diverse scholen. Een voorbeeld hiervan is het Bestuur Openbaar Onderwijs Almere. Zij hebben voor ongeveer vijftig scholen in het openbaar en speciaal onderwijs 35 vakleerkrachten in dienst.

Voordelen:

- delen van risico, bijvoorbeeld bij teruglopend leerlingaantal op één van de scholen
- kwaliteitsimpuls voor bewegingsonderwijs over de hele breedte van de organisatie.

Samenwerken van diverse (kleinere) besturen

Dezelfde voordelen zijn ook haalbaar voor kleine schoolbesturen door samen vakleerkrachten aan te stellen.

Voordelen:

- delen van risico bijvoorbeeld bij teruglopend leerlingaantal op één van de scholen
- kwaliteitsimpuls voor bewegingsonderwijs over de hele breedte van de organisatie.

Het Hoorns model

Sinds 1 augustus 2006 is de Wet Flexibilisering Schooltijden van kracht. Scholen voor po en (v)so kunnen op basis hiervan de schooltijden in alle groepen gelijktrekken. Het verplichte verschil tussen het aantal lessen in onder- en bovenbouw is verdwenen. De minimumonderwijstijd blijft 7520 uur over acht schooljaren, maar het maximum van 5,5 uren per dag is afgeschaft. Hiermee is de mogelijkheid ontstaan om 940 uur onderwijs te geven in zowel de onder- als bovenbouw (Hoorns model). Zeven keer per jaar mag een vierdaagse schoolweek worden ingepland. In het Hoorns model wordt zowel in boven- als onderbouw 940 uur per jaar lesgegeven. Zie verder het convenant Flexibilisering Schooltijden.

Wanneer een school kiest om over te gaan op het Hoorns model ontstaan wellicht financiële mogelijkheden om bijvoorbeeld een onderwijsassistent of vakleerkracht aan te stellen.

Voordelen:

- formatieruimte voor het aanstellen van een vakleerkracht
- regelmatig schoolritme voor leerlingen.

Gemeentelijk niveau

Amsterdams project JUMP-in

De Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) en de GGD zorgen sinds 2002 dat kinderen tussen vier en twaalf jaar in Amsterdam meer bewegen. De GGD is betrokken vanuit gezondheidsperspectief, DMO vanuit zijn opdracht sport in Amsterdam te stimuleren. Gezamenlijk benaderden zij, gesteund door stadsdelen en sportverenigingen, actief scholen.

De kracht van JUMP-in schuilt in de samenwerking en structurele uitvoering van het programma. Om dit te kunnen garanderen, stellen de organisatoren onder andere de eis dat aan de school een vakleerkracht verbonden is die als beweegmanager wil optreden, dat in of bij school een gymzaal beschikbaar is en dat binnen het team voldoende draagvlak is voor het project. Dit betekent dat als de school bereid is te investeren in kwaliteit van bewegen binnen de school, DMO financiering en structuur aandraagt voor kwaliteit van bewegen buiten school. De school ontvangt geld en realiseert activiteiten buiten schooltijd, onder verantwoordelijkheid van de beweegmanager.

Voordelen:

- twee betrokken partners door co-financiering
- inhoudelijk afstemming binnen- en buitenschoolse activiteiten mogelijk door beweegmanager
- het reeds investeren in kwaliteit van bewegingsonderwijs middels het aanstellen van een vakleerkracht wordt beloond.

Rotterdamse vakleerkracht nieuwe stijl

De gemeente Rotterdam initieerde het binnen- en buitenschools leren bewegen en is daarbij werkgever. De beleidsgebieden onderwijs, welzijn, sport en gezondheid zien allen de meerwaarde van een actieve invulling van binnen- en buitenschoolse uren en bekostigen ook allen een deel. De vakleerkracht staat 24 uur per week voor de klas, de rest van de uren zijn voor de buitenschoolse organisatie en uitvoering van activiteiten. Voor deze functie, in Rotterdam 'vakleerkracht nieuwe stijl' genoemd, is een nieuw profiel gemaakt. Tot 2012 is er extra geld voor een project gerelateerd aan kwaliteit en gezondheid. Uitgangspunt is dat scholen na drie jaar de bekostiging van de vakleerkracht op zich nemen, bij de eerste scholen is dit inmiddels het geval.

Voordelen:

- actieve kennismaking met meerwaarde van een vakleerkracht
- verlaging van de financiële drempel voor scholen
- ruimte voor directies in tijdspad (drie jaar) voor het creëren van formatie of middelen.

Beweegconsulenten sportservice Den Helder

In Den Helder was behoefte aan kwaliteitsverbetering van het bewegingsonderwijs. Sportservice bureau Den Helder is hierop ingegaan door een zevental bewegingsconsulenten aan te stellen: het project Samenspel. Deze bewegingsconsulenten zijn in feite vakleerkrachten met taakdifferentiatie. Door de toenemende samenwerking van het onderwijs met bijvoorbeeld zorg- en welzijnsinstellingen, maar ook sportverenigingen, was behoefte aan een spil op het gebied van bewegen, zodat ook buiten schooltijd sportieve activiteiten kunnen worden ontplooid.

De financiering is gestart met geld van de breedtesportimpuls, van de Gemeente Den Helder en vanuit het onderwijs.

Voordelen:

- scholen hoeven bewegingsconsulenten geen aanstelling te bieden
- financieel zijn de scholen maar deels verantwoordelijk voor de bewegingsconsulenten
- laagdrempelige manier om bewegingsonderwijs en schoolsport een impuls te geven
- een inhoudelijke verbinding tussen de activiteiten binnen- en buitenschools.

3.5 Roostervoorbeelden

Een school heeft voor de groepen drie tot en met acht een vakleerkracht bewegingsonderwijs aangesteld die twee keer per week lesgeeft aan deze groepen. Men komt er achter dat het bewegingsonderwijs in de groepen één en twee niet bij deze lessen aansluit. In overleg wordt besloten dat de vakleerkracht ook één les aan de groepen één en twee gaat geven. Dit betekent dat er onvoldoende lestijd is voor de vakleerkracht om alle groepen drie tot en met acht nog twee keer per week les te geven. De leerkrachten van groep vijf en zes zijn echter ook bevoegd en vinden het leuk om zelf een uur bewegingsonderwijs aan hun groep te geven. De invulling van deze les gaat in overleg met de vakleerkracht. Zo krijgt elke leerling goed bewegingsonderwijs en geeft de school invulling aan wat zij graag wil met bewegen binnen haar onderwijs, namelijk een doorgaande leerlijn en een vak dat met passie wordt gegeven door degenen die daar affiniteit mee hebben.

Gymles

Vroeger bij het touwklimmen
als de zon in strepen viel
zat ik boven in het touw
en zag de wereld dan

een beetje zoals God

ik zag de klasgenootjes
beneden op de grond
en zwaaide minzaam
met mijn hand

dat moet je niet doen
als je in een touw hangt

Ingmar Heytze

Hoofdstuk 4 Antwoorden op veelgestelde vragen

Wat zijn de kerndoelen voor bewegingsonderwijs?

Kinderen bewegen veel en graag. Dat is bijvoorbeeld te zien op het schoolplein tijdens het buitenspelen van de kleuters. Het stimuleren van die actieve leefstijl is een belangrijke doelstelling van dit leergebied. Daarom leren kinderen in het bewegingsonderwijs deel te nemen aan een breed scala van bewegingsactiviteiten, zodat ze een ruim 'bewegingsrepertoire' opbouwen. Dat repertoire bevat motorische aspecten, maar ook sociale vaardigheden. Leerlingen ervaren de grondbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen in aansprekende bewegingssituaties. Het gaat om bewegingsvormen als balanceren, springen, klimmen, schommelen, duikelen, hardlopen en bewegen op muziek, en om spelvormen als tikspelen, doelspelen en andere spelactiviteiten waarbij het gaat om mikken, jongleren en stoeien. Vanuit dit schoolaanbod zullen kinderen zich meer oriënteren op de buitenschoolse bewegings- en sportcultuur en de meer seizoengebonden bewegingsactiviteiten.

De meeste bewegings- en sportactiviteiten worden gezamenlijk ondernomen en dus is het nodig om te leren afspreken wat de regels zijn, hoe die na te leven en wie welke rol speelt. Verder hoort daarbij elkaar helpen, op veiligheid letten, elkaars mogelijkheden respecteren en eigen mogelijkheden verkennen. Het is eigen aan 'bewegen' dat er plezier aan te beleven valt. Dat plezier is van groot belang voor een blijvende deelname aan bewegingsactiviteiten.

Kerndoelen:

- leerlingen leren op een verantwoorde manier deelnemen aan de omringende bewegingscultuur en leren de hoofdbeginselen van de belangrijkste bewegings- en spelvormen ervaren en uitvoeren
- leerlingen leren samen met anderen op een respectvolle manier aan bewegingsactiviteiten deelnemen, afspraken maken over het reguleren daarvan, de eigen bewegingsmogelijkheden inschatten en daarmee bij activiteiten rekening houden.

Zijn er programmavoorschriften?

In de kerndoelen staat omschreven wat in het basisonderwijs aan bod moet komen. Deze doelen zijn erg algemeen geformuleerd. Het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* is een uitwerking van deze algemene kerndoelen. Bij het *Basisdocument Bewegingsonderwijs* is ook een digitaal leerlingvolgsysteem (*Beleves*) ontwikkeld.

Zijn er methoden voor bewegingsonderwijs?

Jazeker, een overzicht van deze methoden is te vinden bij het Nationaal Informatie Centrum Leermiddelen (NICL). Op de website www.leermiddelenplein.nl zijn alle methodeboeken voor lichamelijke opvoeding in het basisonderwijs opgenomen, met een korte inhoudsbeschrijving: www.leermiddelenplein.nl/po/nicl.

Zijn er middelen ter bevordering van de veiligheid bij bewegingsonderwijs?

Stichting Consument en Veiligheid heeft voor het primair onderwijs de map Veiligheidsmanagement op de basisschool. Hierbij is, in samenwerking met de KVLO, een aparte bijlage ontwikkeld met de naam 'Veiliger bewegingsonderwijs op de basisschool'. Deze bijlage bevat vragenlijsten op leerkracht-, directie- en bovenschools niveau om te kijken of al het mogelijke wordt gedaan om veilig bewegingsonderwijs te realiseren. Bij de vragenlijsten is ook informatie of verwijzingen naar bronnen toegevoegd. Deze lijsten zijn te downloaden van de site www.veiligheid.nl.

Zijn er richtlijnen voor de kwaliteit en veiligheid van bewegingsonderwijs?

De besturenorganisaties bieden, mede op verzoek van de Tweede Kamer, een handreiking (protocol) aan schoolbesturen in het primair onderwijs om binnen de bestaande regelgeving vorm te geven aan kwalitatief goed en veilig bewegingsonderwijs. Dit protocol is tot stand gekomen na overleg met de Koninklijke Vereniging voor Lichamelijke Opvoeding (KVLO) en vertegenwoordigers van de pedagogische academies, de MBO-instellingen en Academies voor Lichamelijke Opvoeding (ALO's). Dit protocol bestaat uit een checklist met toelichting en verwijzing naar relevante websites. Het is een digitaal instrument en door te klikken op de link in deze tekst kan meer informatie worden gevonden over het betreffende onderwerp.

Hoeveel lessen bewegingsonderwijs zijn verplicht?

Voor geen enkel leer- of vormingsgebied in het primair onderwijs bestaat een verplichte lessentabel. De Wet Primair Onderwijs geeft wel aan welke vakgebieden moeten worden gegeven, maar zegt niets over het aantal uren. Er moet echter wel voldoende tijd ingepland worden om de algemene doelstelling en de kerndoelen te realiseren. De Inspectie gebruikt hiervoor reeds lang als indicator dat basisschoolleerlingen van

groep 1 en 2 dagelijks en leerlingen van groep 3 tot en met 8 tenminste twee keer per week drie kwartier bewegingsonderwijs volgen. Leerlingen uit het speciaal basisonderwijs krijgen per week drie keer drie kwartier les in de lichamelijke opvoeding. De tijd die, indien van toepassing, daarbij besteed wordt aan zwemonderwijs dient niet in mindering te worden gebracht op de lestijd voor lichamelijke opvoeding. Dezelfde richtlijn staat in artikel 38 van de Vereniging Nederlandse Gemeenten modelverordening op huisvesting in de vergoeding voor het gebruik van de gymzaal. De vergoeding voor de 6- tot en met 12-jarigen is voor het basisonderwijs 1,5 uur en voor het speciaal basisonderwijs 2,25 uur klokuur per week. Als een school voor speciaal basisonderwijs niet beschikt over een speellokaal bedraagt de vergoeding voor het gebruik van de gymzaal 3,75 klokuur, wat overeenkomt met vijf lessen van 45 minuten. Basisscholen met vier groepen 1 en 2 hebben één speellokaal. Vanaf de veertiende groep of bij een stabiele vijfde groep jongste kinderen kan een tweede speellokaal aangevraagd worden, mits geen gebruik kan worden gemaakt van een gymnastieklokaal of een ander speellokaal binnen hemelsbreed driehonderd meter van de school.

Bovenstaande geeft aan wat gangbaar is en waar minimaal aan moet worden voldaan, maar meer mag uiteraard ook. Normen zijn niet bindend. Er moeten echter wel zeer zwaar wegende argumenten (overmacht) worden ingebracht om onder die normen te gaan zitten. Het is de bedoeling dat de kerndoelen worden gerealiseerd. De school kan dit doen door een vakwerkplan op te stellen voor bewegingsonderwijs waaruit blijkt hoeveel tijd moet worden geïnvesteerd in het halen van de kerndoelen. Vanuit de inhoud van het vak en met het vakwerkplan als verantwoording voor de lessen- en jaarplanning, stelt de school de benodigde lestijd vast.

Het lijkt in de huidige samenleving - waar juist meer aandacht is voor bewegen, sport, een gezonde en actieve leefstijl, overgewicht en een actieve tussen- en naschoolse opvang - een onlogische stap om de uren van het vak bewegingsonderwijs te verminderen. Een stap naar drie keer per week drie kwartier bewegingsonderwijs ligt meer voor de hand. Ook in Europees verband wordt dit aan de lidstaten aanbevolen.

Wat zijn de afstandscriteria voor het gebruik van gymzalen?

Voor het basisonderwijs en het speciaal basisonderwijs kan worden verwezen naar gymzalen die binnen een straal van een kilometer (hemelsbreed) van de school liggen. Elke school zou een gymzaal in de nabijheid moeten hebben om reistijd, en dus verlo-

ren lestijd, te voorkomen. In het kader van het naschoolse aanbod is het veiliger en laagdrempeliger voor de kinderen als zij in een vertrouwde omgeving kunnen deelnemen aan sportactiviteiten buiten schooltijd.

Zijn er minimumeisen voor een gymzaal?

In de jaren '80 werd al geconstateerd dat de standaard zaalafmeting van 252 vierkante meter erg klein is om leerlingen goed bewegingsonderwijs te kunnen geven. Ook andere factoren op het gebied van geluid en licht kunnen een gymzaal minder geschikt maken voor bewegingsonderwijs. De KVLO heeft eigentijdse normen opgesteld voor een functionele ruimte voor bewegingsonderwijs. In 2005 zijn deze normen gepubliceerd en opgenomen in de normen van ISA en in de Technische Leidraad scholenbouw van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).

Wat is de maximale groepsgrootte bij lessen bewegingsonderwijs?

De onderwijswetgeving (WPO, WEC, WVO) kent geen bepalingen over de groepsgrootte voor bewegingsonderwijs. Bepalingen zijn wel te vinden in het Bouwbesluit, de Arbowetgeving/Brandveiligheidseisen en de bekostigingssystematiek van het onderwijs. Het Bouwbesluit geeft voor diverse accommodaties een 'klasse van bezettingsgraad' aan. De klasse geeft aan hoeveel ruimte personen nodig hebben. Voor gymzalen geldt klasse B4: minimaal 8 vierkante meter, maximaal 20 vierkante meter per persoon. In een gymzaal van 252 m² mogen maximaal $252 : 8 = 30$ leerlingen gebruik maken van de zaal. In een zaal van 200 m² maximaal $200 : 8 = 24$ leerlingen. De verantwoordelijkheid voor de groepsgrootte ligt bij het bevoegd gezag. OCV verwijst naar de Wet Medezeggenschap Scholen (WMS) om hier op schoolniveau afspraken over te maken. Het is raadzaam hierbij te kijken naar de verantwoordelijkheid van de docent. Voor hoeveel leerlingen kan een leerkracht tegelijkertijd verantwoordelijk zijn?

Bestaan er voorschriften voor de inrichting van gymzalen en speel lokalen?

In de gemeentelijke verordening over onderwijshuisvesting staat het bedrag voor de vergoeding van de eerste inrichting bij nieuwbouw en voor vervanging van materiaal. Wie de aanschaf doet en hoe dit gebeurt verschilt sterk per gemeente, school, en/of bestuur. Er zijn vakgroepen en gemeentelijke netwerken van vakleerkrachten in het primair onderwijs die zelf verantwoordelijk zijn, zowel inhoudelijk als financieel, voor

de inrichting van gymzalen. Vaker is het zo dat de eigenaar van de accommodatie de aanschaf van materialen doet, al dan niet in overleg met de gebruikers.

De inventaris van de gymzaal hoort afgestemd te zijn op het type onderwijs, het schoolplan en het vakwerkplan. De wettelijk voorgeschreven kerndoelen moeten met de inrichting van de zaal gerealiseerd kunnen worden. Bij nieuwe gymzalen is het van belang om als school, leerkracht, en/of netwerk de inrichtingswensen uit te werken en deze bij de gemeente, of bij een andere zaaleigenaar, onder de aandacht te brengen. Er bestaan basisinventarislijsten voor het speel lokaal en gymzaal die zijn afgestemd op het *Basisdocument Bewegingsonderwijs*, zie www.kvlo.nl onder de kop onderwijs en doorklikken naar huisvesting.

Wat kan ik doen als er nieuwbouw of aanpassing van mijn zaal komt?

De KVLO organiseert één of twee keer per jaar thema-avonden over nieuwbouw of het herinrichten van gymzalen. Belangrijk zijn vragen als: wat gaat men in de voorziening doen en welke activiteiten gaan er plaatsvinden? Het nieuwbouw- of herinrichtingproces kenmerkt zich door stapsgewijs opbouwen, interactief met alle betrokkenen. De visie is terug te vinden op de site van de KVLO onder onderwijs/huisvesting.

Bijlage 1: functieprofiel combinatiefunctionaris niveau vier

Het onderstaande profiel is gebaseerd op de structuur van het functiewaarderingssysteem voor het primair onderwijs, maar maakt hier geen deel van uit.

1 Functie-informatie

Funcienaam	: Combinatiefunctie leraarondersteuner/medewerker buitenschoolse activiteiten
Salarisschaal	: 7
Indelingsniveau	: IIIc
Werkterrein	: Onderwijsproces -> Instructie en assistentie
Activiteiten	: Overdragen van informatie en vaardigheden
Kenmerkscores	: 32232 33223 33 22
Somscore	: 35

2 Context

De werkzaamheden worden verricht op en om een (brede) school voor basisonderwijs.

De combinatiefunctionaris leraarondersteuner/medewerker buitenschoolse activiteiten voert ondersteunende taken in onderwijs en leerlingbegeleiding uit onder de verantwoordelijkheid van een vak- of groepsleerkracht, ondersteunt de onderwijsvoorbereiding en neemt deel aan professionalisering. De leraarondersteuner/medewerker buitenschoolse activiteiten verricht daarnaast uitvoerende werkzaamheden in het kader van het aanbod buitenschoolse activiteiten. Dit aanbod kan betrekking hebben op:

- sport en bewegen
- kunst en cultuur.

De leraarondersteuner bewegingsonderwijs en sport (Lobos) voert de les- en leerlingbegeleidende taken uit onder toezicht en verantwoordelijkheid van een bevoegde (vak)leraar. Deze leraar is in de les aanwezig.

3 Resultaatgebieden

1 Ondersteuning onderwijs en leerlingbegeleiding

- voert mede repeterende en routinematige lestaken uit en begeleidt (groepen) leerlingen

- draagt bij aan een pedagogisch klimaat waarin alle leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen
- stimuleert en begeleidt mede de sociale vaardigheden van leerlingen
- structureert, organiseert en plant de activiteiten van leerlingen in homogene en heterogene groepen, inclusief subgroepen
- kijkt mede na en corrigeert onderwijsactiviteiten van leerlingen
- houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op de terreinen sport en bewegen of kunst en cultuur en speelt er in de les op in
- signaleert (sociaal) pedagogische problemen bij leerlingen en stelt deze aan de orde bij de leraar
- begeleidt leerlingen op basis van instructie, aan de hand van handelingsplannen en zoals voorzien in het zorgplan
- houdt de voortgang en ontwikkeling van leerlingen bij en bespreekt deze met de leraar
- assisteert en participeert bij gesprekken van de leraar met de ouders tijdens de ouderavonden

2 Ondersteuning van de onderwijsvoorbereiding

- bereidt mede de dagelijkse onderwijsactiviteiten voor
- kiest en hanteert, op aangeven van de leraar, verschillende didactische werkvormen en leeractiviteiten aansluitend op de leerdoelen
- denkt mee over les- en opvoedingsdoelen
- houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op de terreinen sport en bewegen of kunst en cultuur en denkt mee over de vertaling hiervan in werkvormen en leeractiviteiten
- doet voorstellen voor de aanschaf van (leer)materiaal

3 Uitvoering aanbod buitenschoolse activiteiten

- activeert deelname aan buitenschoolse activiteiten
- bereidt concrete activiteiten voor
- instrueert, stimuleert en begeleidt deelnemers aan activiteiten
- signaleert knelpunten in de uitvoering en stelt deze aan de orde bij de leidinggevende
- legt contacten en werkt samen met diverse organisaties
- geeft publiciteit aan de activiteiten
- werkt samen met medewerkers, vrijwilligers en stagiairs

- adviseert bij de aanschaf van materialen en middelen en de inrichting van accommodaties
- vervult een signaalfunctie voor benodigd onderhoud aan materialen, middelen en accommodatie
- past EHB(S)O en reanimatie toe
- informeert en adviseert (potentiële) deelnemers en/of ouders/verzorgers
- houdt een eigen administratie bij

4 Professionalisering

- houdt de voor het beroep vereiste bekwaamheden op peil en breidt deze zonnig uit
- draagt bij aan de ontwikkeling van de eigen organisatie

5 Kader, bevoegdheden & verantwoordelijkheden

- Beslist bij/over: het bijdragen aan een pedagogisch klimaat waarin alle leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen, bij het kiezen en hanteren van verschillende didactische werkvormen en leeractiviteiten aansluitend op de leerdoelen, het deelnemen aan professionaliseringsactiviteiten en de begeleiding van deelnemers aan buitenschoolse activiteiten.
- Kader: werkafspraken betreffende de buitenschoolse activiteiten, vastgestelde opdrachten binnen het lesplan, behandel- en zorgplannen.
- Verantwoording: functioneel aan de leraar en hiërarchisch aan de leidinggevende over de kwaliteit van de ondersteuning van onderwijs en leerlingbegeleiding, van ondersteuning van de onderwijsvoorbereiding, van deelname aan professionalisering en begeleiding van deelnemers aan buitenschoolse activiteiten.

6 Kennis en vaardigheden

- theoretische en praktische didactische en pedagogische kennis en vaardigheden
- kennis van de leerstof
- inzicht in de taak, organisatie en werkwijze van de school
- invoelingsvermogen en sociale vaardigheden
- vaardigheid in het overdragen van kennis en vaardigheden

7 Contacten

- met leerlingen om de leerstof te bespreken en uit te leggen
- met leraren over de vorm en werkwijze van de lesondersteuning en leerlingbegelei-

ding om deze te bespreken en de leraren te informeren over de leerresultaten en leer- en gedragsproblemen

- met ouders/verzorgers over de ontwikkeling van de leerling tijdens ouderavonden ter assistentie van de leraar om informatie uit te wisselen
- met collega lerarenondersteuners over de eigen werkzaamheden in de vorm van collegiale besprekingen/consultatie
- met medewerkers, vrijwilligers en/of stagiaires van wijkorganisaties, verenigingen, gemeente en andere relevante instellingen om tot afstemming te komen over de uitvoering van buitenschoolse activiteiten
- met deelnemers aan buitenschoolse activiteiten om uitleg te geven

Bijlage 2: functieprofiel combinatiefunctionaris niveau vijf

Het onderstaande profiel is gebaseerd op de structuur van het functiewaarderingssysteem voor het primair onderwijs, maar maakt hier geen deel van uit.

1 Functie-informatie

Funcienaam	: Combinatiefunctie leraar basisonderwijs/coördinator buitenschoolse activiteiten
Salarisschaal	: 9
Indelingsniveau	: IVb
Werkterrein	: Onderwijsproces - Docenten
Activiteiten	: Overdragen van informatie en vaardigheden Beleids- en bedrijfsvoeringondersteunende werkzaamheden
Kenmerkscores	: 33333 33333 33 33
Somscore	: 42

2 Context

De werkzaamheden worden verricht op en om een (brede) school voor basisonderwijs.

De combinatiefunctionaris leraar/coördinator buitenschoolse activiteiten geeft onderwijs en begeleidt leerlingen, levert een bijdrage aan de voorbereiding en ontwikkeling van het onderwijs, levert bijdragen aan de schoolorganisatie en is verantwoordelijk voor professionalisering.

De combinatiefunctionaris leraar/coördinator buitenschoolse activiteiten draagt tevens zorg voor de ontwikkeling en uitvoering van een aanbod van buitenschoolse activiteiten. Het aanbod van buitenschoolse activiteiten kan betrekking hebben op:

- sport en bewegen
- kunst en cultuur.

De combinatiefunctionaris leraar/coördinator buitenschoolse activiteiten op het terrein van sport en bewegen *is binnen het onderwijsgevende gedeelte van de functie* belast met het geven van (een deel van) het bewegingsonderwijs aan de groepen 3 tot en met 8 en het geven van motorische remedial teaching.

De combinatiefunctionaris leraar/coördinator buitenschoolse activiteiten op het terrein van kunst en cultuur *is binnen het onderwijsgevende gedeelte van de functie* belast

met het geven van (een deel van) muziek-, dans- en/of toneellessen.

3 Resultaatgebieden

1 Onderwijs en leerlingbegeleiding

- bereidt de dagelijkse onderwijsactiviteiten voor
- geeft les aan en begeleidt leerlingen
- hanteert verschillende didactische werkvormen en leeractiviteiten, aansluitend op de leer- en opvoedingsdoelen van de school
- creëert een pedagogisch klimaat waarin alle leerlingen zich veilig en gewaardeerd voelen
- stimuleert en begeleidt sociale vaardigheden bij leerlingen met verschillende sociaal-culturele achtergronden
- structureert en coördineert activiteiten van de leerlingen, organiseert en plant activiteiten in homogene en heterogene groepen, inclusief subgroepen
- kijkt onderwijsactiviteiten van leerlingen na en corrigeert
- speelt in de les in op ontwikkelingen op terreinen als maatschappij en cultuur, natuur en techniek, gezondheid en milieu, politiek en levensbeschouwing
- registreert en evalueert ontwikkelings- en leerprocessen van leerlingen en stelt op basis daarvan handelingsplannen op
- signaleert (sociaal) pedagogische problemen bij leerlingen en stelt een diagnose
- begeleidt individuele leerlingen aan de hand van handelingsplannen
- coördineert de leerlingenzorg voor de eigen groep
- begeleidt leerlingen op basis van het zorgplan
- bespreekt probleemleerlingen met de seniorleraar of intern begeleider en/of de directeur
- begeleidt de lerarenondersteuner, onderwijsassistent en/of stagiaires in de eigen les/groep
- bespreekt de voortgang en de ontwikkeling van leerlingen met ouders/verzorgers
- houdt het leerling-dossier bij
- geeft voorlichting aan ouders/groepen ouders en verzorgers over de situatie van het kind in het kader van het bevorderen van hun deskundigheid
- neemt deel aan teamvergaderingen
- organiseert overige schoolactiviteiten en voert deze uit
- onderhoudt contacten met de ouderraad
- past EHB(S)O en reanimatie toe

2 Bijdrage onderwijsvoorbereiding en -ontwikkeling

- draagt bij aan de formulering van leer- en opvoedingsdoelen van de school, in onderlinge samenhang en voor één of meerdere leerjaren
- vertaalt ontwikkelingen op terreinen als maatschappij en cultuur, natuur en techniek, gezondheid en milieu, politiek en levensbeschouwing naar didactische werkvormen en leeractiviteiten
- doet voorstellen voor nieuwe lesmethoden en programma's
- zet mede, in teamverband, de pedagogische koers uit, voert hierover overleg met betrokkenen en verwerkt de koers in didactische werkvormen en leeractiviteiten

3 Ontwikkeling en uitvoering van een aanbod van buitenschoolse activiteiten

- ontwikkelt een aanbod van buitenschoolse activiteiten op het terrein van sport en bewegen of op het terrein van kunst en cultuur
- draagt zorg voor afstemming tussen de buitenschoolse activiteiten en het onderwijsaanbod en een doorgaande leerlijn tussen binnen- en buitenschools leren
- stelt een activiteitenplan op en coördineert de uitvoering hiervan
- initieert de opzet en uitvoering concrete projecten
- stuurt betrokken personen (medewerkers, vrijwilligers, stagiaires) in de uitvoering aan
- signaleert knelpunten in (de uitvoering van) het aanbod van buitenschoolse activiteiten en doet voorstellen voor verbetering
- onderhoudt contacten met wijkorganisaties, verenigingen, de gemeente en andere relevante instellingen en bevordert de samenwerking
- draagt zorg voor publiciteit van de activiteiten
- informeert en adviseert (potentiële) deelnemers en/of ouders/verzorgers

4 Professionalisering

- houdt de voor het beroep vereiste bekwaamheden op peil en breidt deze zo nodig uit
- neemt deel aan scholings- en ontwikkelingsactiviteiten en o.a. collegiale consultatie
- houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen op het vakgebied, bestudeert relevante vakliteratuur

5 Bevoegdheden, kader & verantwoordelijkheden

- Beslist bij/over: het geven van les en leerlingbegeleiding, het mede, in teamverband, uitzetten van de pedagogische koers, het voeren van overleg hierover met

betrokkenen en het verwerken van de koers in didactische werkvormen en leeractiviteiten, het deelnemen aan professionaliseringsactiviteiten.

- Kader: de onderwijs wet- en regelgeving, kerndoelen, leer- en opvoedingsdoelen en beleidslijnen van de school, gemeentelijke beleidslijnen en doelstellingen betrekking hebbend op sport en bewegen en/of kunst en cultuur.
- Verantwoording: aan de directeur over de kwaliteit van onderwijs en leerlingbegeleiding, van de bijdrage aan de voorbereiding en ontwikkeling van het onderwijs en van de professionalisering en over de kwaliteit van het aanbod van buitenschoolse activiteiten.

6 Kennis en vaardigheden

- theoretische en praktische vakinhoudelijke, didactische en pedagogische kennis en vaardigheden
- kennis van de leerstof
- inzicht in de taak, organisatie en werkwijze van de eigen school
- inzicht in en kennis van de organisatie en de mogelijkheden van hulpverlening(sinstanties)
- inzicht in en kennis van de structuur en werkwijze van alle betrokken organisaties
- invoelingsvermogen en sociale vaardigheden
- vaardigheid in het overdragen van kennis en vaardigheden
- vaardigheid in het aansturen van medewerkers, vrijwilligers en stagiaires
- communicatieve vaardigheden

7 Contacten

- met leerlingen om de leerstof te bespreken en uit te leggen en resultaten c.q. problemen te bespreken
- met ouders/verzorgers om de voortgang en ontwikkeling van de leerlingen te bespreken
- met de ouderraad over ontwikkelingen om deze toe te lichten
- met collega (senior) leraren over de eigen werkzaamheden in de vorm van collegiale besprekingen/consultatie
- met de directie over de begeleiding van de lerarenondersteuner en/of onderwijsassistent om tot nadere afspraken te komen
- met wijkorganisaties, verenigingen, de gemeente en andere relevante instellingen over het aanbod van buitenschoolse activiteiten om ontwikkelingen toe te lichten, problemen te bespreken en tot nadere afspraken te komen

Bronnen en links

- *Basisdocument Bewegingsonderwijs*, Chris Mooij, M. van Berkel, C. Hazelebach e.a., Jan Luiting Fonds, 2006
- *CD Onderwijshuisvesting*, VNG Uitgeverij, 2007
- *De vakleraar lichamelijke opvoeding*, Chris Mooij, Baukje Zandstra, januari 2003
- *Eindrapportage 'Aan het Werk met Combinatiefuncties'*, Taskforce Combinatiefuncties. 20 maart 2008
- *Effecten van sport en bewegen op school*, Harry Stegeman, Mulier Instituut, 2007
- *Kerndoelen basisonderwijs*, Publicatie van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Tekst: Jan Greven & Jos Letschert SLO, april 2006
- *Protocol bewegingsonderwijs*, VBS, VOS/ABB, KBO, AVS, Concent, Besturenraad, september 2007
- *School en sport samen werken*, Cora Heijkoop, Karin Jonker e.a. SGBO, augustus 2007
- *School en Sport samen werken*, Erik Lagendijk, DSP-groep, december 2006
- *Sport in het kort*, Agnes Elling, Mulier Instituut, 2007
- *Wat beweegt kinderen?* M. Frelier en J. Janssens, Mulier Instituut/NICIS, 2007

- www.alliantieschoolensport.nl
- www.avs.nl
- www.isa-sport.nl
- www.kerndoelen.kennisnet.nl
- www.kvlo.nl
- www.lumpsumportaal.nl
- www.leermiddelenplein.nl/po/nicl
- www.minocw.nl
- www.minvws.nl
- www.slo.nl
- www.schoolensport.nl
- www.sectororganisatie-po.nl
- www.veiligheid.nl
- www.vng.nl
- link eindrapportage 'Aan het Werk met Combinatiefuncties':

www.minocw.nl/documenten/Eindrapport%20TF%20combinatiefuncties.pdf

- link Protocol bewegingsonderwijs:
www.besturenraad.nl/pdf/protocol-bewegingsonderwijs-9-2007.pdf
- link vragenlijsten stichting Consument en Veiligheid:
www.veiligheid.nl -> kenniscentrum -> basisscholen -> bewegingsonderwijs

